

Türkiye Ekonomisinde Görünüm: 2016 1. Çeyrek Nasıl Geçti?

HATİCE KARAHAN

- İktisadi aktivite nasıl bir tempo sergiledi?
- İşgücü piyasasında görünüm ne oldu?
- Cari açıkta son durum ne?

GİRİŞ

Küresel ve yerel konjonktürdeki belirsizliklerin yoğun olarak yaşandığı 2015 yılında, Türkiye ekonomisi söz konusu olumsuzluklardan etkilenmekle birlikte, hedeflemiş olduğu yüzde 4 oranındaki büyüme performansına ulaştı. Söz konusu hedefin gerçekleştirilmiş olmasında, son çeyrekte ekonominin hızlanarak yüzde 5,7 oranında bir Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) artışı gerçekleştirmesi etkili oldu. Türkiye ekonomisinin 2016 1. çeyreğindeki performansı ise, 10 Haziran 2016 tarihinde açıklanacak GSYH verileri ile net bir görünüm kazanacak. Bu perspektif çalışması, GSYH verileri açıklanmadan önce ilgili dönemdeki büyüme dinamiklerini sorgularken, işgücü piyasası ve cari denge gibi temel göstergelere de değinerek Türkiye ekonomisinin 2016 ilk çeyreğindeki görünümünü analiz ediyor.

2015 4. ÇEYREKTE BÜYÜMENİN DİNAMİKLERİ

2015 4. çeyreğini mercek altına alan bir önceki SETA ekonomik görünüm perspektifinde, söz konusu dönemin 2015 yılı genelindeki GSYH gelişimine hız kazan-

dıran bir tablo çizdiğine dair öngörülerimizi paylaşmış-tık. Bu beklentimize paralel olarak yılın son çeyreğinde güçlenen performans, 2015 senesinde ekonominin yüzde 4 oranında büyümesini mümkün kıldı.

Bu bağlamda, TÜİK tarafından Mart ayında açıklanan GSYH istatistiklerine göre, Türkiye ekonomisinin 2015 son çeyrek yıllık büyüme hızı yüzde 5,7 oldu. Yılın ilk 3 çeyreğinde sırasıyla yüzde 2,5, yüzde 3,7 ve yüzde 3,9 büyüme kaydeden ekonomi, böylelikle yılı gözle görülür bir hızlanmayla bitirirken bu dönemdeki GSYH gelişimine en büyük destek 3,2 puanla, canlanma kaydeden özel tüketim harcamalarından geldi (Tablo 1). Son çeyrekte kamu harcamaları ise, büyüme hızına 1,6 puan destek verdi. Yılın ilk yarısında bir toparlanma, 3. çeyreğinde ise daralma kaydeden özel yatırımlar da, bu dönemde yeniden artışa geçerek ekonominin temposunu 0,3 puan olumlu etkiledi.

Öte yandan dış talebin yılın 3. çeyreğinde ortadan kalkmaya başlayan GSYH üzerindeki etkin negatif baskısı, bir önceki perspektif çalışmamızdaki analizimize uyumlu bir şekilde son çeyrekte pozitif

Hatice KARAHAN

Boğaziçi Üniversitesi İşletme Bölümü'nden lisans, İktisat Bölümü'nden yüksek lisans derecesi aldı. 2006 yılında Ekonomi doktorasını tamamladığı Syracuse University'de çeşitli ekonomi dersleri vermenin yanı sıra, Center for Policy Research bünyesinde araştırmacı olarak çalıştı. Türkiye'ye döndükten sonra MÜSİAD'da Genel Sekreter Yardımcılığı ve Ekonomi Danışmanlığı yapan Karahan, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde yarı zamanlı olarak doktora seviyesinde ders verdi. 2012-2015 yılları arasında TÜBİTAK'ta danışmanlık görevi üstlendi. Doç. Dr. Karahan, halen İstanbul Medipol Üniversitesi Ekonomi ve Finans Bölümü'nde öğretim üyesi ve bölüm başkanı olarak görev yapmaktadır. Makroekonomi alanında doçentlik unvanına sahip olan Karahan, TİM Ekonomi Danışmanı olup, SETA'da ekonomi araştırmaları yürütmekte ve *Yeni Şafak* gazetesinde ekonomi alanında köşe yazarlığı yapmaktadır.

dönerek, dönemin ve yılın GSYH gelişimine hız kazandıran önemli bir faktör oldu. Nitekim bu dönemde sabit fiyatlarla ihracat yıllık bazda yüzde 2,1 artarken, ithalatın yüzde 2,6 düşüş kaydetmesi sonucu, net ihracatın büyümeye katkısı 1,3 puan oldu. Açıklanan veriler, stok değişikliklerinin ise 4. çeyrekteki GSYH gelişimine 0,7 puanlık olumsuz bir etki yaptığını gösterdi.

Sektörler bazında bakıldığında da, yılın son çeyreğinde büyümeye en büyük destek 1,9 puanla, bu dönemde yeniden hareketlenen imalat sanayiinden gelirken, bunu 1,4 puanla finans takip etti. Ticaret ve ulaştırma sektörlerinde de bir canlanma ve bunun sağladığı katkılar dikkat çekerken, tarım sektörünün katkısı 0,2 puan oldu.

TABLO 1. HARCAMA KALEMLERİNİN BÜYÜMEYE KATKISI (YÜZDE PUAN)				
	2015 Ç1	2015 Ç2	2015 Ç3	2015 Ç4
Özel Tüketim	3	3,5	2,3	3,2
Özel Yatırımlar	0,2	2	-0,4	0,3
Kamu Harcamaları	0,3	1,2	1,2	1,6
Net İhracat	-1,5	-1,1	-0,1	1,4
Stok Değişiklikleri	0,5	-1,9	0,9	-0,7

Kaynak: TÜİK, SETA Hesaplamaları

2016 1. ÇEYREKTE GÖRÜNÜM

2015 yılının 4. çeyreğine dair tabloyu bu şekilde özetleyerek, perspektif çalışmasının bu bölümünde, Türkiye ekonomisinin 2016 ilk çeyreğindeki görünümünün çizilmesi amaçlanıyor. Bu kapsamda incelenecek olan büyüme dinamikleri, gerek dış gerekse iç talepteki gelişmeleri mercek altına alarak söz konusu dönemdeki tempoyu ortaya koyuyor.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, Türkiye ekonomisi 2015 yılında net ihracattan olumlu bir katkıyı ancak son çeyrekte alabildi. Yeni yılın ilk çeyreğine ait dış ticaret istatistiklerine bakıldığında ise, ihracatta Şubat ve Mart aylarında pozitif bir görünüm olduğu ancak Ocak ayındaki sert düşüşün dönemsel gelişime hakim olduğu anlaşılıyor. Bu bağlamda dolar bazındaki TÜİK verileri, 1. çeyrekte ihracatın nominal rakamlarla yıllık yüzde 6,2 daraldığını, ithalattaki düşüşün ise iniş hızını yavaşlatarak yüzde 10,6 gerileme kaydettiğini gösteriyor (Tablo 2).

Bu noktada, 2015 yılında dolar bazında sert düşüş yaşayan ihracatın yeni yıla hangi gelişmeler doğrultusunda adım attığına göz atmakta fayda var. Hatırlanacağı üzere ihracat, önceki yıl geride bıraktığı söz konusu olumsuz performansta, küresel talebin gevşekliğinin yanı sıra euro/dolar paritesinin yansımalarını da taşımıştı. Buna ek olarak, özellikle Rusya ve Irak pazarlarındaki jeo-ekonomik kökenli daralmalar da aşağı yönlü gelişimde öne çıkan unsurlar olmuştu. 2016 ilk çeyrek verileri ise bu dönemdeki ihracat düşüşünün 2,8 puanlık bir bölümünün İsviçre kaynaklı olduğunu gösterirken, BAE'den de 1,7 puanlık bir olumsuz etkiye işaret ediyor. Ocak'taki düşüşün de dahil olduğu altın ihracatında yaşanan gerilemeyi adresleyen bu gelişmeler, 1. çeyrekteki ihracat kaybının önemli kısmını açıklıyor.

TABLO 2. ÖNCÜ GÖSTERGELERDE GELİŞİM HIZI (YÜZDE, YILLIK, NOMİNAL)					
	2015 Ç1	2015 Ç2	2015 Ç3	2015 Ç4	2016 Ç1
İhracat*	-7,7	-8,9	-11,9	-6,3	-6,2
İthalat*	-9	-12,7	-17,4	-18,4	-10,6
Dayanıklı Tüketim Malları SÜE**	2,8	7,9	-0,3	8,8	4,4
Dayanısız Tüketim Malları SÜE**	2,5	5,8	1	4,4	7,9
Dayanıklı Tüketim Malları KKO**	-2,1	-4,5	2,4	6,5	3,8
Dayanısız Tüketim Malları KKO**	-1,5	-2,3	-0,7	0	0,6
Tüketim Mali İthalatı*	1	1,9	-4,1	-4,3	-3,3
Sermaye Malları SÜE**	10,8	7,5	0,7	13,3	3,6
Sermaye Malları İthalatı*	-5,6	3,9	-2,9	-7,9	6,9
Yatırım Malları KKO**	1,9	4,7	4,9	4,8	3,4

Kaynak: TÜİK, TCMB, SETA Hesaplamaları

* USD bazında

** 3 aylık ortalama

Bunun yanı sıra Rusya ve Irak pazarlarındaki daralmanın da bu dönemde devam ettiği gözleniyor. Bu bağlamda, Rusya'ya yapılan ihracatın kan kaybetmesinde, son yıllardaki ekonomik kökenli talep zayıflamasının yanı sıra iki ülke arasında yaşanan gerginlik sonucu ortaya çıkan yaptırımların da etkisi hissediliyor. Öte yandan ihracat birçok Avrupa pazarında olumlu gelişmeler

sergilerken, euro/dolar paritesindeki yumuşamalar da bu görünüme destek vermeye başlıyor. Yılın ilk çeyreğinde ayrıca, Suudi Arabistan, İsrail, Mısır gibi belli başlı MENA (Ortadoğu ve Kuzey Afrika) ülkelerinde de artışlar göze çarpıyor. Bu dönemde, altını içeren kıymetli metaller ve taşlar faslının yanı sıra olumsuz etki yapan diğer sektörler arasında ise, demir-çelik ile mineral yakıtlar-yağlar öne çıkarken, pozitif katkının otomotiv ve hazır giyim ihracatlarından geldiği gözleniyor.

Veriler, yılın 1. çeyreğinde ithalatın negatif gelişiminde rol oynayan ana pazarların ise Rusya ve İran olduğunu gösteriyor. Enerji ithalatı değerindeki düşüşün bir yansıması olan bu tespiti, fasıllar ve mal gruplarına dair veriler de destekliyor. Nitekim mal sınıfları kapsamında hammaddeler grubunun, yüzde 15,5 oranındaki ithalat düşüşüyle, bu dönemdeki toplam ithalat daralmasının sürükleyicisi olduğu anlaşılıyor. Mineral yakıtlar ve yağların baş aktör olduğu bu gelişmeye demir-çelik faslının da katkı verdiği görülüyor. Diğer yandan tüketim malı ithalatı değerinde yeni yılın ilk 3 ayında düşüş sürerken, daralma hızında bir yavaşlama fark ediliyor (Tablo 2).

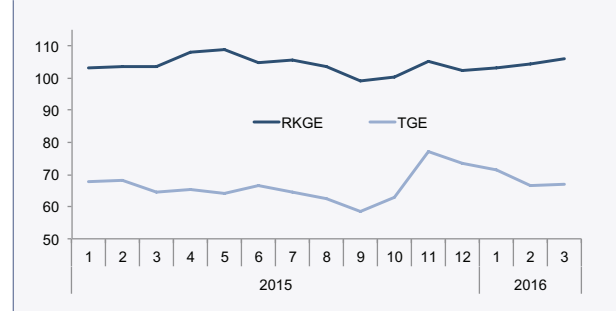
Bu doğrultuda ilgili temel dinamikleri irdelemek amacıyla dış ticaret endeksleri incelendiğinde, 1. çeyrekte ihracattaki daralmanın “birim değer” düşüşü kaynaklı olmayı sürdürdüğü, miktar kanadında ise artışı yavaşlayan bir görüntü verdiği anlaşılıyor. İthalata dair endeksler de, bu dönemdeki söz konusu düşüşün fiyat kaynaklı olduğuna, miktar anlamında ise gözle görülür bir canlanma kaydedildiğine dikkat çekiyor.

Öte yandan iktisadi aktivitenin seyrine dair anlamlı mesajlar veren Sanayi Üretim Endeksi (SÜE) yılın ilk çeyreği kapsamında incelendiğinde, sanayide hareketliliğin devam ettiğini ima ediyor. Yıllık bazda ortalama yüzde 5,6 oranında bir tempo sergileyen SÜE, sanayi sektörünün sınırlı bir yavaşlama geçirmekle birlikte, bu dönemde de büyümeye anlamlı bir katkı verdiğini gösteriyor. SÜE’de alt endeksler bağlamında genel bir yukarı yönlü eğilim gözlenirken, ilk çeyrekte dayanıksız tüketim malları üretimi güçlenen bir görünüm kaydediyor. Dayanıklı tüketim ve sermaye malları imalatındaki artışlar ise, bu dönemde zayıflayan bir tablo çiziyor (Tablo 2).

Sektörler bazında ise, SÜE’nin bu dönemdeki gelişiminde, imalat sanayii ağırlıklı payına istinaden yine başrolde oynuyor. Bu bağlamda, İmalat Sanayii Kapasite Kullanım Oranı (KKO) verileri ise yıllık yüzde 1,7 artış ile hafif bir hızlanma tablosu çiziyor. KKO’nun alt kalemleri kapsamında, yatırım ve dayanıklı tüketim malları imalatında yavaşlayan bir artış temposu, dayanıksız tüketimde ise bir canlanma var (Tablo 2). Öte yandan, tüketime dair bir diğer gösterge olan tüketici kredilerindeki gelişim, yeni yılın ilk çeyreğinde zayıflama eğilimini sürdürüyor.

Söz konusu dönemde ekonomideki güven eğilimlerine bakıldığında ise, 2015 Ekim ve Kasım aylarında bir miktar toparlanan Tüketici Güven Endeksi’nin (TGE), Aralık ayındaki gerilemesini, yılın ilk aylarına da taşıdığı gözleniyor (Grafik 1). TGE’nin zayıf seyrini pekiştirdiği ilk çeyrekte, Reel Kesim Güven Endeksi (RKGE) ise sektördeki beklentilerin yukarı yönlü hareket ettiğine işaret ederken, bu gelişmenin arka planında olumlu mevsimsel etkiler beliriyor. RKGE ve TGE ile hizmet, perakende ve inşaat sektörlerini de içine alan ve mevsimsellikten arındırılmış Ekonomik Güven Endeksi ise, toplu olarak bakıldığında bu dönemde ekonomideki beklentilerin zayıfladığını ortaya koyuyor.

GRAFİK 1. REEL KESİM VE TÜKETİCİ GÜVEN ENDEKSLERİ (PUAN)

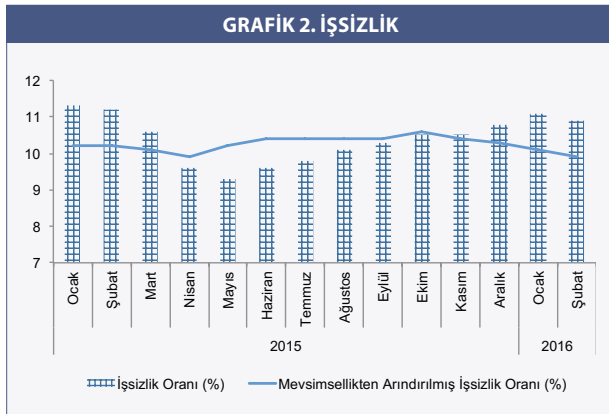
Kaynak: TÜİK, TCMB

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, yılın ilk çeyreğinde ekonomik büyümenin iç talep tarafından desteklenirken, net ihracattan gelen katkının yeniden yitirileceğini tahmin ediyoruz. Bu çerçevede, özel tüketimin bu dönemde de büyümeyi sürükleyici faktör olduğu ve yukarıda detaylarıyla incelenen mevcut göstergelerin, 1. çeyrekte yıllık bazda ılımlı bir büyüme performansına işaret ettiği ifade edilebilir.

İŞGÜCÜ PIYASASI

2015 Ekim döneminde yüzde 10,5 düzeyine yükselen ve Kasım'da da bu seviyeyi tekrarlayan işsizlik oranı, Aralık döneminde yüzde 10,8 oranında gerçekleşmişti. Bu doğrultuda Aralık'ta önceki yılın aynı dönemine göre 806 bin civarı yeni istihdam oluşurken, bu, tarım dışı sektörler kanalıyla gerçekleşmişti. Aynı dönemde, mevsimsellikten arındırılmış veriler ise, işsizlik oranının yüzde 10,3'e gerilediğini göstermişti (Grafik 2).

Açıklanan mevcut 2016 istatistiklerine göre ise, Ocak döneminde yüzde 11,1 seviyesine yükselen işsizlik oranı, Şubat'ta yüzde 10,9'a geriledi. Şubat istatistikleri, bu dönemde toplam istihdamın bir önceki yılın aynı dönemine göre yaklaşık 880 bin artarken, tarım dışı istihdamda 786 bine, tarım istihdamda ise 93 bine yakın artışlar yaşandığını ortaya koyuyor. Bu bağlamda Şubat verileri, işsizlik oranında bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,3 puanlık bir gerilemeye işaret ederken, istihdamda yıllık bazda yüzde 3,4'lik bir artış dikkat çekiyor. Aynı dönemde tarım dışı istihdamın temposunun ise yüzde 3,8 olduğu anlaşılıyor.

Kaynak: TÜİK

Mevsimsellikten arındırılmış seriye göre de, Ocak döneminde işsizlik oranı yüzde 10,1'e gerilerken, bu oran Şubat'ta yüzde 9,9 oldu. Tarım dışı verilerin Ocak ve Şubat dönemlerinde sırasıyla 100 bin ve 50 bin kişilik istihdam artışı kaydetmesi ise, yılın ilk çeyreğinde tarım dışı istihdamda hızlanma bağlamında durağan bir gelişimi ima ediyor.

Söz konusu dönemde istihdama dair bu gelişmelerin yanı sıra, işgücü arzındaki artışın da yıllık artış seyrini

sürdürdüğü anlaşılıyor. Şubat verileri, önceki yılın aynı dönemine göre 877 bin kişilik işgücü artışı gösterirken, katılım oranı yıllık bazda 0,7 puan yükselerek yüzde 50,8 oldu. Bu doğrultuda, Şubat döneminde işgücünde yıllık yüzde 3 oranında bir büyüme kaydedildi.

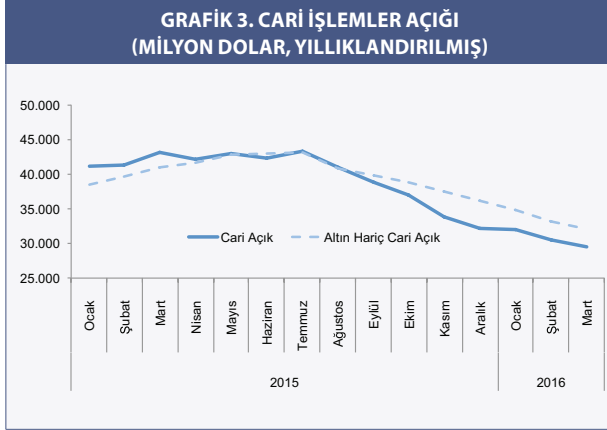
Özet olarak, gerek işgücüne katılım gerekse istihdamda hatırı sayılır artış eğiliminin yılın ilk çeyreğinde de sürdüğü ancak işsizliği zayıflatıcı bağlamda bir istihdam ivmelenmesinin gözlenmediği ifade edilebilir. Buna ek olarak veriler, istihdamın bu dönemde tarım dışı ve ağırlıklı olarak hizmetler sektörlerinden beslenirken, sanayiden destek alma yönündeki ihtiyacını bir kez daha ortaya koyuyor.

CARI İŞLEMLER DENGESİ

Cari işlemler dengesi, 2015 yılında ithalattaki keskin daralmaya bağlı olarak ciddi bir iyileşme kaydetmişti. Bunun sonucunda, yılsonu itibarıyla yıllıklandırılmış cari açık, altın dahil ve hariç olmak üzere sırasıyla 32,2 ve 36,1 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmişti (Grafik 3). 2016 yılının ilk çeyreğinde ise, ithalattaki düşüşün ihracattan daha sert bir iniş gerçekleştirmesi neticesinde, cari açığındaki gerileme devam ederek önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 25,1 oldu. Bununla birlikte, cari işlemler dengesinin söz konusu yıllık iyileşmede mal ticaretinden destek alırken, hizmetler kalemindeki turizm ağırlıklı gerilemeden olumsuz etkilendiğini eklemek gerekir. Bu veriler doğrultusunda, yıllıklandırılmış açık Mart sonu itibarıyla 29,5 milyar dolar seviyesine gerilerken, altın hariç açık ise 32,1 milyar dolar oldu. Böylece, 1. çeyrek sonunda açık yeni bir dip seviye gördü.

Öte yandan, bu döneme dair ödemeler dengesi verileri incelendiğinde, finans hesaplarında toparlanma içeren bir tablo görülüyor. Bu çerçevede yılın ilk çeyreğinde finans hesaplarına net girişin 7,1 milyar dolar olduğu gözlenirken, bunun önemli bölümünün diğer yatırımlar kalemindeki yükümlülükler ve portföy girişleriyle tetiklendiği anlaşılıyor. Bu kapsamda, ilk çeyrekte net hata ve noksan 2,8 milyar dolar olurken, resmi rezervlerde ise 2,1 milyar dolarlık artış var. Dolayısıyla, yeni yılın ilk aylarında cari işlemler dengesinin iyileşme trendini sürdürdüğü ve finansman

kanadının küresel gelişmelere paralel olarak hareketlenen bir görünüm sergilediği söylenebilir.

Kaynak: TCMB, SETA Hesaplamaları

SONUÇ: KÜRESEL ŞARTLAR VİZYONUN ÖNEMİNİ ARTIRIYOR

Türkiye ekonomisi 2015 yılını, iç ve dış belirsizliklerin hakim olduğu bir ortamda hızını her çeyrek artıran bir tempo sonucunda, yıl genelinde yüzde 4'e varan bir büyümeye imza atarak tamamladı. Bir önceki SETA perspektif çalışmasında çizilen görünüme uyumlu olarak son çeyrekte dış talebin desteğini alarak güçlenen GSYH gelişimi, söz konusu hıza ulaşılmasında etkili bir rol oynadı.

2016 yılına dair mevcut göstergeler çerçevesinde ise, ilk çeyrekte yıllık bazdaki büyüme hızında iç talepteki canlılığın belirleyici olacağını, net ihracatın katkısının ise yeniden yitirileceğini ve negatife dönebileceğini tahmin ediyoruz. Veriler, ilk çeyrekte iç talep bağlamında özel tüketimin sürükleyici dinamik olduğunun sinyallerini verirken, dış talep kanadındaki nominal düşüşlerde fiyat unsurunun etkili olduğunu gösteriyor. Bununla birlikte miktar bazında bakıldığında, ihracatın bu dönemde nispeten cansızlaşan bir artış yaşadığının, ithalatın ise belirgin bir şekilde hareketlendiğinin altını çizmekte fayda var.

Bu noktada, 2016 yılında büyümeye katkı vermesi umulan ihracat cephesinde, Avrupa pazarında gözlenen toparlanmaların devam edeceği ancak özellikle Rusya ve Irak pazarlarının olumsuz etkilerinin, varlığını bir süre daha koruyacağı ifade edilebilir. Bununla beraber, trafik sapmalarına bağlı olarak, Irak verilerindeki düşüşün bir kısmının, İran rakamlarında kompanse edildiğini tahmin ediyoruz. Mal ve hizmet ihracatı bağlamında ayrıca, Rusya ve Almanya başta olmak üzere, birtakım öncelikli pazarlardan gelen ziyaretçi akımlarındaki zayıflama da, dönemin olumsuzlukları arasında yer alıyor. Bunun bir yansıması olarak, hizmet ticaretinin cari işlemler dengesine verdiği olumlu desteği, yılın ilk 3 ayında azalttığı gözleniyor. Bununla birlikte cari açık 2015 yılındaki düşüş trendini, 2016'nın ilk çeyreğinde de ithalattaki daralmadan beslenerek sürdürdü. Emtia fiyatlarının hakim olduğu bu gelişme sonucunda, yıllıklandırılmış açık 29,5 milyar dolar düzeyine inerek yeni bir dip seviye gördü.

Öte yandan, ödemeler dengesi verileri bu dönemde finansman anlamında tablonun bir miktar toparlandığına işaret ederken, yılın gelecek dönemlerinde küresel koşulların oynaklıkları beraberinde getirmesi ihtimalini yineliyoruz. Buradan hareketle, ivme kazanmasına yönelik umutları 2017 yılına ötelenen dünya ekonomisindeki mevcut risklerin, dış talep kanadından gelebilecek potansiyel destekleri kısmen baskılamaya devam edeceğini öngörüyoruz.

Bu tespitlerden hareketle, söz konusu konjonktürde sürdürülebilir bir büyüme hedefi doğrultusunda ilerlemek için, istikrara kavuşan bir yatırım tablosunun yanı sıra, rekabette ve çeşitte güçlenen ihracat performansının gerekliliğinin altını çizirken, siyasi arena-daki görev değişimlerinin yaşandığı mevcut durumda, stratejik ve çıktı amaçlayan ekonomik vizyonun hayati önemine dair düşüncelerimizi yineliyoruz.